

Groningen@Work

Kadernota Economie en Arbeidsmarkt 2020-2023

Voorwoord

De afgelopen jaren heeft de economie van Groningen zich positief ontwikkeld. Het aantal banen is gegroeid en de werkloosheid is afgenomen. Meer Groningers zijn aan het werk. Dat is goed nieuws omdat het hebben van werk belangrijk is voor de welvaart en het welzijn van Groningers. Werk vergroot de mogelijkheden van mensen en biedt onze inwoners de kans zich te ontplooien. Werk zorgt voor een leefbare provincie. Naast deze positieve ontwikkeling stellen we vast dat er ook nog veel mensen aan de kant staan die ondersteuning nodig hebben om een baan te krijgen. Ook zien we dat Groningse bedrijven voor uitdagingen staan om zich voor te bereiden op de toekomst.

Dit vraagt om een actieve aanpak samen met werkgevers, werknemers, andere overheden en onderwijsinstellingen. Met Groningen@Work, zetten we meer werk en minder werkloosheid centraal. Nu en in de toekomst. Hiervoor gaan we investeren in scholing en in de toekomstbestendigheid van het MKB, onze banenmotor.

Verduurzaming en digitalisering zien wij als de centrale opgaven voor onze bedrijven om hun toekomst zeker te stellen. Door het Klimaatakkoord ligt er een stevige opgave bij onze bedrijven om bij te dragen aan CO₂-reductie en meer circulair te produceren. Deze urgentie is het grootste bij chemiebedrijven in de Eemsdelta. Tegelijkertijd wordt de invloed van digitalisering op onze economie en samenleving steeds groter. Het MKB moet ook hier tijdig op inspelen. Wij zien veel dynamiek in de provincie en bereidheid tot samenwerking om gezamenlijk kansen te pakken. Dit willen we faciliteren.

De opgave voor het MKB vraagt ook veel van mensen, van werknemers en werkzoekenden. Continue scholing neemt toe in belang om aan de veranderende eisen op de arbeidsmarkt te voldoen. Een betere aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt is nodig om meer mensen die willen werken ook die kans te bieden. Ook daar gaan wij op inzetten. Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt willen wij extra ondersteunen om aan het werk te komen. Extra aandacht besteden we daarbij aan Oost-Groningen.

Het bouwen aan een toekomstbestendige economie met goed opgeleide werknemers en sterke bedrijven doen we graag met u. We staan open voor goede ideeën. Samen met u maken wij ons sterk voor werk. Nu en in de toekomst!

Het college van Gedeputeerde Staten provincie Groningen

1. Inleiding

De Groninger economie heeft zich de afgelopen vier jaren positief ontwikkeld. De werkgelegenheid steeg met 15 duizend naar 285 duizend banen. De werkloosheid daalde van 8.5% naar 4.8%. Het aantal mensen met een WW-uitkering is bijna gehalveerd en ook het aantal mensen met een bijstandsuitkering neemt sinds 2017 licht af. Dat is goed nieuws maar geen reden tot achterover leunen. Het aantal starters, snelgroeiende, innoverende en exporterende bedrijven is lager dan het Nederlands gemiddelde. Hierdoor is het groeipotentieel lager. Ook nu is een actief beleid gericht op het stimuleren van bedrijven nodig.

Er staan nog steeds mensen werkloos aan de kant terwijl het aantal openstaande vacatures in een paar jaar is toegenomen tot 7 duizend. De aansluiting op de arbeidsmarkt is niet optimaal. Dit leidt tot krapte in de ICT, techniek, bouw en de zorg. Goed gekwalificeerd personeel is een steeds belangrijker randvoorwaarde voor bedrijven om te kunnen groeien. We zetten daarom ook in op de aanbodkant van de arbeidsmarkt.

De economische vooruitzichten zijn na een aantal voorspoedige jaren minder goed als gevolg van onder meer de handelsoorlog tussen China en de VS, de Brexit en de economische ontwikkeling van Duitsland. De vergrijzing en ontgroening en de veranderende eisen aan werknemers als gevolg van digitalisering leiden echter, ook bij een teruglopende economische ontwikkeling, tot een toenemend belang van een verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en voortdurende scholing.

Voor onze bedrijven is het in een snel veranderende wereld nodig om toekomstbestendig te zijn. Dit betekent meegaan en beter nog voorop lopen op het vlak van digitalisering en het verduurzamen van producten en processen. Daarmee dragen we bij aan de opgave van CO₂-reductie en het circulair maken van onze economie.

Bij scholing besteden we extra aandacht aan de speerpunten digitalisering en verduurzaming van de procesindustrie, maar ook aan de zorg, een grote werkgever in onze provincie waar substantiële tekorten zijn en worden voorzien. Vanwege de afbouw van de gaswinning en de energietransitie ontwikkelen we daar met dit programma ook gerichte arbeidsmarktmaatregelen voor.

Met onze inzet op scholing, digitalisering en verduurzaming van de industrie hebben we een focus die goed aansluit bij nationaal en Europees beleid. Onze ambities zijn leidend bij het opstellen van de regionale innovatiestrategie voor slimme specialisatie voor N-Nederland en een nieuw noordelijk EFRO-programma. Door deze inzet sorteren we voor op het financieren van onze ambities met Europese en nationale middelen. Daarnaast zetten we in op een goede aansluiting op het Nationaal Programma Groningen.

Voor de ontwikkeling van de economie is een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat belangrijk. Dit geldt voor bestaande bedrijven en werknemers maar zeker ook voor het aantrekken van nieuwe bedrijven en voor het aantrekken en het behouden van talent. Een goede bereikbaarheid, een bruisende provincie met culturele en sportevenementen en attracties dragen bij aan een aantrekkelijk klimaat. Aan deze onderwerpen geven de provincie en gemeenten invulling via andere beleidsterreinen. Voorliggende nota geeft de kaders voor het beleid gericht op het direct stimuleren van economie en arbeidsmarkt.

Leeswijzer Hoofdstuk 2 beschrijft kort een aantal ontwikkelingen, de missie en de visie op de Groningse economie in 2030. In hoofdstuk 3 schetsen we de strategie: wat gaan we doen om de visie te verwezenlijken. De bijlagen geven een onderbouwing voor de gemaakte keuzes.

2. Missie en visie

De wereld verandert in snel tempo. Dat raakt ook de Groninger economie. De klimaatdoelstellingen van Parijs, de stijging van het gebruik van grondstoffen en de voortschrijdende digitalisering zijn drijvende krachten achter transities in de economie en samenleving. Slimmer werken, minder en hernieuwbare grondstoffen en energie gebruiken en CO₂-reductie zijn hard nodig om de economie meer circulair en toekomstbestendig te maken. De versnelde afbouw van de gaswinning is een extra argument om in te zetten op hernieuwbare energie.

De (inter)nationale en regionale ontwikkelingen bieden kansen voor bedrijven in de proces- en maakindustrie, energie en dienstverlening. Door automatisering, robotisering, digitalisering en verduurzaming van bedrijven verandert ook de arbeidsmarkt, beroepen veranderen of verdwijnen. Tegelijkertijd verandert de Groninger bevolking door een toename van het aantal ouderen en afname van het aantal jongeren. Dit heeft gevolgen voor de omvang van de toekomstige beroepsbevolking. De aanwezigheid van voldoende, goed gekwalificeerd personeel is steeds meer een voorwaarde voor economische groei. Een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, scholing en een leven lang ontwikkelen zijn steeds belangrijker.

Uit deze trends en ontwikkelingen vloeien de missie en visie voort.

Missie Werk voor alle Groningers die willen werken.

De doelen zijn meer banen, lagere werkloosheid en hogere arbeidsparticipatie. Onderstaand zijn de indicatoren die daarbij horen opgenomen.

Doelen/indicatoren	2020	2021	2022	2023
Werkgelegenheidsgroei	0.6%	0.2%	0.2%	0.2%
Regionale component werkloosheid*	0,8%	0,7%	0,7%	0,7%
Bruto arbeidsparticipatie	68,5%	68,8%	68,8%	68,8%

* verschil werkloosheid nationaal en provincie Groningen

Visie In 2030 is de economie van Groningen toekomstbestendig. Onze bedrijven zijn concurrerend omdat ze duurzaam, digitaal en innovatief zijn. De arbeidsparticipatie is hoger, er is sprake van een lage werkloosheid. Iedere Groninger die wil werken kan aan de slag. Werknemers zijn en blijven goed opgeleid passend bij de eisen op de arbeidsmarkt.

De Eemsdelta heeft in 2030 belangrijke stappen gezet naar een toonaangevend chemie- en industriecluster zowel door verduurzaming als digitalisering. De procesindustrie produceert in Groningen grotendeels op circulaire, duurzame wijze. Fossiele grondstoffen en energie hebben steeds meer plaatsgemaakt voor inzet van groene energie, plantaardige en/of hergebruikte stoffen. Groene groei heeft geleid tot meer banen en minder CO₂. De bedrijven zijn in hoge mate geïntegreerd, restwarmte en restgassen worden benut in plaats van uitgestoten. Offshore wind en stroom uit Scandinavië zorgen voor gelijkstroom in de Eemshaven. De industrie profiteert hiervan met elektrificatie en de grootschalige productie van groene waterstof als bouwsteen voor de vergroening van de chemie. Na de afbouw van de gaswinning is Groningen knooppunt van duurzame energie en groene waterstof. De regio heeft een uitstekend innovatie-ecosysteem, een gunstig investeringsklimaat en kwalitatief en kwantitatief toereikend arbeidspotentieel.

In 2030 leven, wonen en werken we in een inclusieve en digitale samenleving en economie. Onze burgers en ondernemers maken volop gebruik van de kansen die digitalisering biedt. Ze beschikken over de juiste digitale vaardigheden. Groningen loopt voorop in de digitale transitie. De ICT-sector is sterk, innovatief en biedt hoogwaardige werkgelegenheid. Door samenwerking tussen bedrijven, overheid, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties dragen we bij aan digitale en innovatieve oplossingen rond maatschappelijke uitdagingen. Het Gronings MKB is concurrerend door digitale innovaties. Als overheid zorgen we ervoor dat burgers en bedrijven zoveel mogelijk profiteren van de voordelen en zo min mogelijk hinder van de digitale transitie ondervinden. We denken en handelen over grenzen en maken optimaal gebruik van Europese netwerken, middelen en kennis. Groningen is een aantrekkelijke digitale regio voor buitenlandse investeerders, bedrijven en talent.

In 2030 heeft Groningen een lage werkloosheid en een hogere arbeidsparticipatie. De arbeidsmarkt is toekomstbestendig, leven lang ontwikkelen is de norm waardoor werkenden en werkzoekenden zich sneller kunnen aanpassen. Werknemers en werkzoekenden zijn tijdig geschoold van krimpende sectoren naar groeisectoren. De door robotisering verdwenen banen zijn opgevangen door nieuwe banen in de ICT. De energie- en industrietransitie heeft geleid tot een koplopospositie van Groningen in duurzame vormen van energie, groene chemie en daarmee gepaard gaande banen. De arbeidsmobiliteit tussen sectoren is een vanzelfsprekendheid. Onderwijs, overheden en bedrijven werken voortdurend samen zodat vraag en aanbod op de arbeidsmarkt in evenwicht zijn en werknemers de 'skills' hebben die bedrijven vragen.

3. De strategie: bouwen aan een toekomstbestendige en inclusieve economie

We zetten in op het behouden en stimuleren van banen in het MKB (3.1): de motor van onze provinciale economie. Dat doen we door onze inzet te focussen op digitalisering (3.1.1) en verduurzaming (3.1.2). Daarnaast zetten we in op een wendbare arbeidsmarkt (3.2).

Digitalisering en verduurzaming zijn belangrijk voor de toekomstbestendigheid van het MKB en daarmee voor de werkgelegenheid. Het ontwikkelen en toepassen van kennis over digitalisering en vergroening zijn noodzakelijk om de concurrentiepositie van het MKB te versterken. Samenwerking met bedrijven, kennisinstellingen en andere overheden is daarbij essentieel.

Het MKB is een diverse groep. Er zijn starters en snelle groeiers, zogenaamde scale ups, maar ook bedrijven die krimpen en failliet gaan. Deze variatie zorgt voor dynamiek in de economie. Belangrijke sectoren waarin het Groninger MKB actief is zijn de procesindustrie, energie, ICT, scheepsbouw, gezondheid/life sciences en maakindustrie. Deze sectoren zijn in sterke mate bepalend voor het verdienvermogen van de Groninger economie. De opgave voor deze sectoren, die hieronder kort zijn omschreven, is om volop mee te gaan in de trends van digitalisering en verduurzaming. De chemie en de ICT-sector zijn hierin met name van belang.

Sectoren

Procesindustrie en energie De chemische industrie in de Eemsdelta levert 15% van de nationale productie. Het is een industrieel cluster van circa 150 bedrijven en naar schatting 5 duizend arbeidsplaatsen. In totaal zijn er 13 duizend arbeidsplaatsen in het havengebied. Dit is een kwart van de banen in die regio en daardoor bepalend voor leefbaarheid. Naast chemie zijn papier, agrofood, metaal, zoutwinning energie-intensieve sectoren die sterk verankerd zijn in het industriële DNA van Groningen. Groningen is verder knooppunt in de Nederlandse energiesector. Een derde van de Nederlandse elektriciteit wordt in Groningen opgewekt.

ICT sector Groningen heeft een dynamische start up scene met snelle groeiers, zogenaamde scale ups. Daarnaast heeft Groningen een sterke kennisinfrastructuur op het vlak van o.a. big data en kunstmatige intelligentie. De ICT-sector geeft werk aan 11 duizend mensen. Groningen heeft een sterke digitale infrastructuur. Er is een sterk ontwikkeld eco-systeem van waaruit nieuwe initiatieven en vormen van samenwerking over disciplines en sectoren ontstaan. Een sterk ICT-cluster is belangrijk als zelfstandige economische factor en voor de digitalisering van het brede MKB.

Maritieme sector De scheepsbouw is een sector die traditioneel bij Groningen hoort. Groninger werven maken kwalitatief hoogwaardige kustvaartschepen. 60% van de Nederlandse productie van kustvaartschepen vindt in het Noorden plaats. Werkgelegenheid in het gehele maritieme cluster in het Noorden is 3800. Voor de toekomst van het maritieme cluster liggen er kansen en opgaven op het vlak van duurzamer aandrijving en automatisering en digitalisering in de productie. De maritieme sector moet op deze kansen inzetten om een toekomst te hebben.

Gezondheid/life sciences De gezondheidsmarkt groeit sterk. Het Groningse MKB in deze markt is actief in de maakindustrie en de dienstverlening. Een deel hiervan is verenigd in de Life Cooperative. De banengroei van bedrijven binnen deze coöperatie was de afgelopen jaren 8% per jaar. Groningen doet het hier beter dan nationaal, waar de groei in de sector gemiddeld 5% per jaar is. De sector kent veel start-ups en heeft een sterke relatie met de kennisinstellingen. Dit MKB is zeer innovatief en concurreert mondiaal met innovatieve

producten en diensten op basis van unieke, beschermde kennis. Kansen liggen er o.a. door in te spelen op trends waar digitalisering een rol speelt: zorg op afstand, gepersonaliseerde behandeling en 3D-printing.

Maakindustrie Er is een divers samengesteld MKB in de maakindustrie die vaak voor de wereldmarkt produceren. Deze bedrijven in bijvoorbeeld metaal en apparaten hebben veel regionale toeleveringsrelaties. Binnen de industrie is dit qua werkgelegenheid een grote subsector. Met name digitalisering is hier een belangrijke ontwikkeling. Door maximaal gebruik te maken van de nieuwste informatie en technologische ontwikkelingen kan de maakindustrie efficiënter en flexibeler goede producten produceren. De vergroening van de chemie biedt in de toekomst kansen voor het vergroenen van de grondstoffen in de maakindustrie.

Met bovenstaande kansrijke sectoren, sterke onderwijs- en kennisinstellingen, de al aanwezige dynamiek, de korte lijnen tussen bedrijven, instellingen en overheden zijn er volop kansen om voorop te lopen.

Groningen@Work beoogt om mensen perspectief op werk te geven en te laten houden. Dit geldt voor werkenden en werkzoekenden, voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die extra steun nodig hebben om aan het werk te komen en voor net afgestudeerden. We zetten daarom naast het stimuleren van bedrijven sterk in op ons menselijk kapitaal. Via continue scholing, een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en het gericht ondersteunen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt maken we er werk van om zoveel mogelijk Groningers de banen bij onze bedrijven te kunnen laten invullen. We zetten in op het verhogen van de arbeidsparticipatie, het meebewegen van werknemers met de veranderende eisen die er aan hen gesteld worden als gevolg van de digitale transitie en de verduurzaming en het tegengaan van tekorten op de arbeidsmarkt in een aantal sectoren. Naast bovengenoemde sectoren waarin het MKB actief is geldt dit ook voor de bouw, de vrijetijdseconomie en de omvangrijke en groeiende zorgsector. Naast het directe belang van kansen op een baan in de zorgsector is het aanpakken van de tekorten in de zorg van belang voor de toegankelijkheid van de zorg en daarmee voor de leefbaarheid in de provincie.

3.1 Toekomstbestendig MKB door digitalisering en verduurzaming

3.1.1 Digitalisering

De versnellende digitalisering van de samenleving biedt onze provincie kansen én brengt uitdagingen met zich mee. Digitalisering heeft invloed op de manier waarop we wonen en leven, op werk en bedrijven en op de dienstverlening van de overheid. De afgelopen jaren hebben we een basis gelegd om nationaal koploper te worden op het gebied van digitalisering. Zo is een proeftuin opgezet voor 5G, zijn we gestart met de aanleg van snel internet en brengen we inwoners en werknemers IT-skills bij via de IT Academy. Het Groningen Digital Business Center is opgericht en speelt een belangrijke rol in de koppeling tussen onderwijs en bedrijfsleven. Het fonds G-Force Capital investeert in startende digitale bedrijven en met de oprichting van Founded in Groningen versterken we het startup ecosysteem. Naast start ups hebben we gevestigde bedrijven zoals IBM waarmee de ICT-sector verder is versterkt.

Op deze basis bouwen we voort. Groningen is goed gepositioneerd om in Noordelijk verband of zelfstandig oplossingen te vinden voor uitdagingen die op regionaal, nationaal en Europees niveau spelen. Hierdoor hebben we goede kansen om het aanpakken van deze uitdagingen te financieren uit nationale of Europese fondsen.

Wat gaan we doen?

We gaan de digitale infrastructuur verbeteren en het ecosysteem waarin de bedrijven functioneren verder versterken zodat de ICT-sector zich verder kan ontwikkelen en het overige MKB optimaal in staat is om de kansen van digitalisering te benutten. We onderscheiden hierbij vijf hoofdlijnen.

1. Realisatie snel internet

Meer dan 14 duizend adressen van bewoners en bedrijven, met name in de buitengebieden, beschikken niet over snel internet. Het hebben van toegang tot snel internet is noodzakelijk voor inwoners en bedrijven en voor de leefbaarheid in het Ommeland. In 2018 zijn we gestart met het aanleggen van snel internet. De verdere uitrol van dit omvangrijke project loopt door in het nieuwe programma. Per gebied vindt eerst vraagbundeling plaats op basis waarvan de daadwerkelijke aanleg wordt uitgevoerd.

2. Versterken innovatieve ICT-sector

Groningen heeft een sterke en innovatieve ICT-sector met een duidelijke concentratie in de stad maar ook met snelgroeiende bedrijven in het Ommeland. Deze sector gaan we ondersteunen omdat die veel werk biedt en snel groeit. Om onze ICT-sector verder te stimuleren richten we ons op drie onderwerpen: toegang tot kapitaal, toegang tot talent en markttoegang. Met deze inzet sluiten we aan bij Haagse en Brusselse agenda's. Groningen is verder sterk in kennis rond High Performance Computing en Big Data, Kunstmatige Intelligentie en Cyber Security. Deze onderwerpen zijn van belang voor de directe hoogwaardige werkgelegenheid, maar ook voor het concurrerend vermogen van het brede MKB en voor de bijdrage die deze kennis kan leveren aan maatschappelijke doelen. Daarom zetten we in op het versterken van de ICT-sector en bovengenoemde sterkten en het verspreiden en toepassen hiervan bij bedrijven en in (maatschappelijke) innovaties.

Samenwerking is de sleutel tot succes. Met ons MKB, de onderwijs- en kennisinstellingen, investeerders en andere overheden ondernemen we gezamenlijk acties om kansen te pakken en de uitdagingen aan te gaan. Met Founded in Groningen werken we verder aan het versterken van het innovatie ecosysteem voor start ups. Met de netwerken Noordelijke Online Ondernemers en de Young Entrepreneurs en Startups versterken we de samenwerking tussen ondernemers. Via het Groningen Digital Business Center en het Digital Office bouwen we de samenwerking tussen ondernemers, overheden en de onderwijs- en kennisinstellingen verder uit. Leidend bij onze activiteiten is dat we ons MKB vraaggestuurd faciliteren.

We willen digitaliseringskansen pakken wanneer die zich voordoen. Door een actieve opstelling en goede relaties in zowel ons regionale netwerk als in Den Haag en Brussel zorgen we ervoor dat we goed gepositioneerd zijn om nieuwe kansen snel te identificeren, zoals bijvoorbeeld Groningen profileren als vestigingslocatie voor een op te richten kenniscentrum.

3. Stimulering digitalisering in het MKB en bij onze inwoners

Digitalisering heeft vergaande invloed op onze bedrijven en onze inwoners. Steeds meer bedrijven, maar ook overheidsinstellingen, vrijwilligersorganisaties, scholen en ziekenhuizen digitaliseren. Dat levert kansen op. Het MKB kan meer producten online verkopen. Digitalisering levert gebruiksgemak op. Digitalisering is echter niet voor iedereen vanzelfsprekend. Sommige bedrijven hebben moeite met het digitaal vermarkten van hun producten of diensten, of ze zijn kwetsbaar voor digitale aanvallen. Voor sommige inwoners levert het problemen op als bijvoorbeeld de overheid alleen digitaal bereikbaar is. We streven naar een inclusieve digitale toekomst waar bedrijven en inwoners zoveel mogelijk profiteren van de voordelen en er zo weinig mogelijk hinder van ondervinden. We zetten in op digitale geletterdheid omdat deze vaardigheden onontbeerlijk zijn in en voor een sterke digitale economie. We ambiëren met een coalitie van MKB, onderwijsinstellingen, media en overheden van Groningen in 2025 de meest digitaal geletterde stad en regio van Nederland te maken. Voor het MKB gaat de Werkplaats digitalisering bedrijven helpen met vraagstukken op het gebied van online marketing & sales. Maar we zien ook nog uitdagingen op het gebied van talent, digitale veiligheid en vaardigheden.

Noordelijk bouwen we de samenwerking rond slimme fabrieken uit. Het fieldlab Region of Smart Factories is inmiddels nationaal een merknaam waarmee wij Groningen en het Noorden op de kaart zetten als koploper. Wij zetten in op het bereiken van meer bedrijven en het versnellen van de digitalisering van de industrie.

4. Oplossen van maatschappelijke uitdagingen

Digitalisering kan een belangrijke rol spelen in het oplossen van maatschappelijke uitdagingen waar we regionaal, nationaal of internationaal mee te maken hebben. We zijn in Groningen en Noord-Nederland goed gepositioneerd om een bijdrage te leveren aan deze uitdagingen. Er is hier veel kennis over energie, gezondheid en mobiliteit/bereikbaarheid. We hebben veel ervaring en expertise verzameld in centra zoals Hive Mobility en zijn de enige provincie die ervaring heeft met autonoom vervoer in de lucht, spoor, weg en water. We hebben met ambities voor CO₂-reductie en het versneld afbouwen van de gaswinning een opgave om energiebesparing en transitie te versnellen. We ervaren eerder dan andere regio's de gevolgen van vergrijzing en de druk op de gezondheidszorg. We gaan werken aan oplossingen voor deze uitdagingen door ontwikkeling en toepassing van onze kennis en expertise, zodat we een bijdrage leveren aan (inter)nationale uitdagingen en regionale bedrijvigheid en expertise stimuleren en verder ontwikkelen. We zetten samen met ICT-bedrijven, creatieve industrie, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties met voorrang in op:

- Energiebesparing en energietransitie in onze industrie via digitalisering. Doelstellingen op het gebied van economie en duurzaamheid gaan hand in hand. Minder en groener energiegebruik leidt tot CO₂-reductie, lagere kosten en een groener imago versterken de concurrentiepositie.

- Digitalisering voor een toegankelijke gezondheidszorg. Om de gezondheidszorg betaalbaar te houden en mensen langer gezond thuis te laten wonen zijn er transities in de zorg nodig. Transities van behandelen naar preventie, van behandeling in een ziekenhuis naar zorg op afstand, een ontwikkeling naar meer op de persoon afgestemde behandeling en meer regie bij de burger. Digitalisering is hierbij onmisbaar.
- Verbeteren van leefbaarheid en bereikbaarheid. De leefbaarheid in de krimpgebieden staat onder druk. We willen een actieve rol spelen door kansen op het gebied van mobiliteit of autonome mobiliteit verder te onderzoeken en van pilots naar opschaling te gaan.

Samen met onze partners kijken we hoe we deze uitdagingen kunnen oppakken zodat ons bedrijfsleven en onze burgers ook in de toekomst optimaal gebruik kunnen maken van de kansen die digitalisering biedt en we als provincie vooroplopen in een inclusieve digitale transitie.

5. *Verbeteren provinciale dienstverlening*

Digitalisering is ook van invloed op het functioneren van de Provincie. We gaan digitalisering benutten om onze dienstverlening en bereikbaarheid te verbeteren, met oog voor de voorkeuren van verschillende doelgroepen. We willen onderzoeken op welke manier we data beter kunnen gebruiken om onze dienstverlening zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de behoefte van bedrijven. We willen kijken op welke manier we ervoor kunnen zorgen dat iedereen gemakkelijk, adequaat en snel antwoord kan krijgen op vragen, bij voorkeur via een enkel loket.

Voor een planmatige uitvoering werken we deze actielijnen verder uit in een digitaliseringsagenda.

3.1.2 Verduurzaming en vergroening van de (proces)industrie

De transitie naar een duurzame en circulaire economie is onontkoombaar. De klimaatafspraken van Parijs en de ambitie van het Kabinet van 55% CO₂-reductie in 2030 tot 95% in 2050 leiden tot de noodzaak om met name de energie- en grondstofintensieve industrie fundamenteel te verduurzamen en daarmee perspectief voor de toekomst te geven. De Groninger procesindustrie, bestaand uit chemie, agro-industrie, papier, metaal en zoutwinning, is zeer goed gepositioneerd om voorop te lopen bij deze systeemtransitie naar duurzame industrie. Verduurzaming van de procesindustrie levert kansen voor behoud en uitbreiding van werkgelegenheid en draagt bij aan klimaatdoelstellingen en leefbaarheid in de provincie. De internationale oriëntatie van de industrie levert kansen op voor de export van Groninger oplossingen. Op die manier levert Groningen een bijdrage aan de mondiale aanpak van de klimaatproblematiek. Daarnaast speelt de afbouw van de gaswinning. Dit biedt kansen voor een versnelling in de energietransitie. Voor het vergroenen van processen en producten in de chemie/procesindustrie is deze transitie cruciaal. Groene waterstof, op basis van duurzame opwekking op zee, lijkt daarin een belangrijke rol te spelen als energiebron en groene grondstof.

De procesindustrie is belangrijk voor de Groninger economie. De (in)directe werkgelegenheid rondom de havens in de Eemsdelta bedraagt circa 13 duizend banen, bijna 5% van alle banen in de provincie. De totale industrie is de derde sector qua werkgelegenheid in de provincie. Samen met de sterke energiesector, beschikbaarheid van bedrijfskavels, infrastructuur, de ligging ten opzichte van offshore windparken, onze kennisinstellingen en de samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden, heeft Groningen een goede uitgangspositie voor de transitie in de industrie. Die samenwerking blijkt onder meer uit de *Industrie Agenda Eemsdelta* van Chemport Europe waarin door bedrijven, overheden en kennisinstellingen de visie voor 2050 is verwoord en de ambitie is uitgesproken om nationaal voorop te lopen. De *Industrieagenda Eemsdelta* en *N-Nederland geeft gas op CO₂-reductie* van de Industrietafel N-Nederland zijn bouwstenen voor Groningen@Work om onze industrie te verduurzamen. Een centrale rol van bedrijven daarbij is cruciaal, zij moeten investeren om het cluster te verduurzamen en stappen te zetten naar een circulaire economie.

Wat gaan we doen?

De ambitie dat de procesindustrie in 2050 op geheel duurzame wijze produceert betekent dat zowel de producten als de productieprocessen hernieuwbaar zijn, d.w.z. zonder gebruik van fossiele grond- en brandstoffen. Om dit te bereiken is een samenhangende inzet nodig op energie-innovatie (o.a. groene waterstof, elektrificatie), systeemintegratie, verlengde productieketens en digitalisering. Dit kunnen de bedrijven niet individueel. Er is een sterke samenhang tussen de bedrijven in het chemiecluster en met energiebedrijven. Nauwe samenwerking tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen en overheden is cruciaal. Dit gebeurt onder de vlag van Chemport Europe.

De inzet op energie-innovatie betreft besparing op de energievraag, zowel op het niveau van individuele bedrijven als besparingen in de keten. Daarnaast gaat het om beschikbaarheid van groene gelijkstroom en de productie van waterstof uit offshore windparken. De Eemsdelta heeft hiervoor een uitstekende positie vanwege de aanwezige (aard)gaskennis en infrastructuur en de mogelijkheid voor aanlanding van grote hoeveelheden duurzaam opgewekte elektriciteit.

Groene waterstof en elektrificatie zijn cruciaal voor de duurzame procesindustrie. Groene waterstof vervangt aardgas als brandstof en grondstof. Restwarmte wordt met groene stroom opgewaardeerd. Ook willen we biomassa inzetten voor de groene chemie. Waardevolle stoffen uit de bioraffinage willen we zo hoogwaardig mogelijk toepassen, bijvoorbeeld als grondstof voor chemische producten, voedingsmiddelen een mogelijk op termijn, geneesmiddelen. Industriële restproducten zoals restwarmte, restgassen (waaronder CO₂) en glycerine worden maximaal benut. Deze verdere systeem- en ketenintegratie versterkt de samenhang van het cluster en maakt de industrie toekomstbestendiger. Het verlengen van ketens, naast basischemicaliën ook groene halfproducten en op termijn mogelijk ook eindproducten produceren is belangrijk omdat het leidt tot een hogere toegevoegde waarde, een lagere kwetsbaarheid en meer werkgelegenheid. Digitalisering, big data analyse, slimme algoritmes, inzet sensoren is van belang voor het efficiënter maken van processen en het besparen van energie. Dit pakken we op binnen het digitaliseringsspoor.

We zetten samen met onze partners in op vijf acties die onderling samenhangen.

1. Branding en Acquisitie

Via Chemport Europe positioneren we de Eemsdelta en het chemiecluster in Emmen als top vestigingslocatie voor duurzame chemie. Dit geeft de regio hernieuwde trots en is belangrijk voor het bewerkstelligen van groene groei. We richten ons op het aantrekken van (inter)nationale bedrijven die passen in onze ambitie en strategie van een CO₂-neutraal cluster in 2050. We zetten daarbij in op het verlengen van productieketens om toegevoegde waarde te vergroten en bedrijven die belangrijk zijn voor de verdere systeem- en ketenintegratie. Waterstof en suiker zijn hierbij belangrijke onderwerpen. De branding doen we onder het label van TopDutch. We koppelen dit aan de acquisitie waarvoor het voortouw bij de NOM ligt. Voor het aantrekken van bedrijven hebben we het rode looper beleid ontwikkeld om de vergunningverlening zo efficiënt mogelijk te laten verlopen.

2. Optimaal Investeringsklimaat

Voor de gevestigde bedrijven, de nieuw aan te trekken bedrijven en de start ups werken we aan een pakket aan financiële instrumenten voor een optimaal investeringsklimaat. De instrumenten variëren van leningen en kapitaal tot innovatiesubsidies en investeringspremies.

3. Versterken van het Innovatie-ecosysteem

We hebben een goed ontwikkeld kenniscluster, met name voor publiek gefinancierd onderzoek en ontwikkeling. De kennisinfrastructuur is erop gericht om te komen van fundamentele kennis in laboratoria via toegepast onderzoek tot aan pilotopstellingen in praktijkomgeving. We zetten in op het verder uitbouwen van dit innovatie-ecosysteem door ruimte te bieden voor demonstratiefabrieken op pre-commerciële schaal. De fabriek van de toekomst wordt doorontwikkeld in Groningen in een omgeving waarin bedrijven en kennisinstellingen elkaar aanvullen en versterken via samenwerking. Het hebben van voldoende en goed geschoold personeel, het binden en behouden van talent op alle opleidingsniveaus is hierbij van belang. Ook daar zetten we samen met de RUG, Hanzehogeschool en Noorderpoortcollege op in.

Om verder richting te geven aan de versterking van het innovatie-ecosysteem gaan we een waterstofagenda en een suikeragenda opstellen.

Waterstofagenda Waterstof is essentieel voor de industrie- en energietransitie. We gaan in de agenda onze aanpak uitwerken hoe wij willen bijdragen om deze transitie te realiseren en welke prioriteiten we daarbij aanbrengen. We definiëren onze rol en instrumenten om tot een Noordelijke waterstofeconomie te komen. Hierbij kijken we nadrukkelijk naar de investeringsagenda van bedrijven in de Waterstofalliantie en de kansen die voortvloeien uit het project HEAVENN, waarmee het Noorden zich tot Hydrogen Valley gaat ontwikkelen.

Suikeragenda In de overgang naar een CO₂-neutrale maatschappij zetten wij in op hoogwaardig gebruik van biomassa: zoveel mogelijk als grondstof en in de laatste plaats voor energieproductie. Samen met onze partners gaan we een industriële suikerstrategie opstellen. Dit start met het opstellen van een gezamenlijk

streefbeeld voor industriële suikers voor 2030 gevolgd door een vertaling in een agenda waarin we aangeven wat er vanaf 2020 moet gebeuren om dat streefbeeld te bereiken.

4. Systeemintegratie 2050

In de Eemsdelta is sprake van een geïntegreerd cluster waar grondstoffen en energie worden uitgewisseld. Het vestigingsklimaat voor de industrie van de toekomst willen we verder versterken door samen met partners te werken aan verdere uitbouw van randvoorwaardenscheppende infrastructuur. Onder andere voor waterstof, gelijkstroom, (rest)warmte grondstoffen en duurzaam industriewater. Waar mogelijk worden ook koppelingen gelegd met andere sectoren zoals de gebouwde omgeving. Verder gaan we onderzoeken hoe we het concept van een geïntegreerd cluster in andere industriecusters in de provincie, bijvoorbeeld Veendam, kunnen toepassen.

5. Lobby en internationale samenwerking

In de nationale lobby zetten we in op het versterken van de positie van de Eemsdelta als kernaanlandingspunt voor offshore infrastructuur voor elektronen, moleculen en data. Het concentreren van de aanlanding van deze infrastructuur bij industriecusters is van groot belang voor het vestigingsklimaat. Onze lobby is met name gericht op elektrificatie, wind op zee en waterstof. Het gaat hierbij om profilering van de Eemsdelta als toonaangevend duurzaam industrie/energiecluster, het beïnvloeden van wet- en regelgeving, bijvoorbeeld wijziging van regelgeving om afvalstoffen als grondstoffen te mogen behandelen, en om nieuwe financiële instrumenten. Naast het stimuleren van duurzame elektriciteitsproductie via een nationale regeling is het voor het bewerkstelligen van een verduurzaming van de industrie ook van belang om innovatie op het gebied van groene grondstoffen (waterstof, CO₂ en biomassa) te stimuleren door een nationale regeling. Ook vervullen we een faciliterende rol voor grootschalige financiering richting Invest NL of de Europese Investeringsbank.

In Europees verband werken we samen met andere chemieregio's binnen het European Chemical Regions netwerk aan beleidsontwikkeling op onder meer Chemische Recycling en Duurzame Procestechnologie. Vanuit het energieprogramma zetten we in op het positioneren van Noord-Nederland als waterstofregio.

Tot slot onderzoeken we mogelijkheden om in andere delen van de provincie vanuit eigen regionale kracht vergroening en nieuwe vormen van circulaire economie te stimuleren en dit te verbinden met (beroeps)onderwijs en ons arbeidspotentieel.

3.2 Wendbare arbeidsmarkt

De werkgelegenheid is de afgelopen vier jaren flink gestegen en de werkloosheid bijna gehalveerd, van 8.5% naar 4.8%. Het aantal openstaande vacatures is in 2019 gestegen naar 7 duizend. Met name in de ICT, techniek, bouw en zorg is een flinke banengroei. Keerzijde van deze groei is dat werkgevers in deze sectoren steeds meer moeite hebben om hun vacatures te vervullen. De arbeidsmarkt heeft zich ontwikkeld van zeer ruim naar steeds knapper, al geldt dit nog niet voor alle sectoren. Tegelijkertijd profiteert nog altijd een te grote groep mensen die een afstand tot de arbeidsmarkt hebben niet van de economische groei. Dit vereist een actieve aanpak. We ambiëren dat iedereen die wil werken ook kan werken.

De arbeidsmarkt verandert de komende decennia aanzienlijk. Ook hier zijn verduurzaming en digitalisering drijvende krachten. Verduurzaming van de industrie en energietransitie vragen om andere vaardigheden en kennis. Door de afbouw van de gaswinning zullen banen binnen deze sector sneller verdwijnen en nieuwe banen ontstaan in duurzame energie en industrie. Technologische ontwikkelingen, flexibilisering, digitalisering en robotisering zorgen voor een nieuwe dynamiek op de arbeidsmarkt. Het leidt tot nieuwe banen die nu nog niet bekend zijn. Het leidt tot veranderende functies en eisen aan werknemers. Nu al sluiten eisen die bedrijven stellen niet altijd goed aan bij wat werknemers bieden en waarvoor ze worden opgeleid. Steeds vaker zal het routinematige werk (MBO 2-3) verdwijnen en ontstaan er nieuwe kansen.

Daarnaast leidt krimp van de bevolking tot stagnatie van de potentiële beroepsbevolking. We worden ouder, de aanwas van jongeren loopt terug. Het werk moet worden gedaan met minder mensen. Deze ontwikkelingen leiden er toe dat aanwezigheid van menselijk kapitaal dat aansluit op de veranderende behoeften op de arbeidsmarkt steeds belangrijker wordt voor economische ontwikkeling.

De kwalitatieve mismatch die er is tussen vraag en aanbod en die groter wordt als we niets doen gaan we aanpakken. In onze regio is de mismatch groter dan elders. Door de samenstelling van de beroepsbevolking vinden minder investeringen plaats in scholing en training. Lager geschoolden zijn minder gericht op een leven lang ontwikkelen en lopen een groter risico dat hun arbeidsmarktpositie in de loop van hun carrière verslechtert. Dit wordt mede veroorzaakt door een groot aandeel van kleine bedrijven waar minder aandacht is voor een leven lang ontwikkelen.

Wat gaan we doen?

We zetten in op drie prioriteiten: scholing en leven lang ontwikkelen, aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en het vergroten van kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hiermee werken we aan de transitie naar een lerende economie met een arbeidsmarkt waar mensen gestimuleerd worden hun vaardigheden op peil te houden en de arbeidsmobiliteit van mensen wordt bevorderd.

1. Scholing, Leven lang ontwikkelen

We zetten samen met andere overheden, bedrijven en onderwijsinstellingen in op:

- de uitvoering van (scholings-)activiteiten in het kader van een leven lang ontwikkelen en het oplossen van knelpunten op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld in de zorg. Scholing, training en ontwikkeling moeten daarbij optimaal beschikbaar zijn voor de verschillende doelgroepen (werkenden, baanveranderaars, werkzoekenden, schoolverlaters, ZZP-ers) en knelpunten als gevolg van schotten in regelingen, doelgroepen en sectoren proberen we gezamenlijk op te lossen;
- het stimuleren van de leercultuur bij bedrijven in de regio. Het investeren in de ontwikkeling van personeel moet een normaal onderdeel van de bedrijfsvoering zijn voor alle werkgevers, bijvoorbeeld door de HRM-functie binnen het kleinere MKB te versterken.
- Het versterken van de (individuele) leercultuur van werkenden en werkzoekenden in de regio. Het investeren in de ontwikkeling van de eigen vaardigheden moet een normaal onderdeel zijn van de loopbaan van medewerkers.

We werken bij deze acties samen op noordelijk of provinciaal niveau. Onze rol is verbinder en facilitator. We voeren actief lobby richting Den Haag met als doel belemmeringen in bijvoorbeeld regelgeving op te heffen.

2. Verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Samen met de onderwijs- en kennisinstellingen zetten we in op het versterken van de structuur van de werkgelegenheid en het verbeteren van de aansluiting tussen vraag en aanbod. Dit doen we op verschillende manieren, van werk naar werk, van werkloosheid naar werk en van school naar werk.

Genoemde transities en ontwikkelingen als digitalisering en verduurzaming, vragen immers om andere vaardigheden, andersoortig werk en daardoor ook om aanpassingen in het huidige onderwijsstelsel. Zo moet de regio voorkomen, dat bijvoorbeeld de energietransitie leidt tot een 'extra' mismatch (werknemer die nu in de kolencentrale werkt is niet per direct geschikt voor het aanleggen van zonnepanelen). Inzet op omscholing en bijscholing is noodzakelijk, evenals inzet op instroom onder jongeren richting kansrijke sectoren.

Onderwijsinstellingen zullen dus flexibel moeten kunnen inspelen op deze vraag vanuit het bedrijfsleven. Daarnaast vragen toenemende digitalisering en innovaties binnen de energiesector (waterstoftechnieken) om aanpassingen binnen diverse curricula. Ook van docenten en bedrijven zal worden gevraagd om meer met elkaar tot uitwisseling te komen. Onze rol is het faciliteren van initiatieven die hier aan bijdragen.

3. Vergroten kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt

De werkloosheid is de afgelopen jaren fors gedaald. Toch blijft een robuuste groep afhankelijk van sociale voorzieningen. We willen perspectief op werk bieden richting de genoemde kansrijke sectoren. We vinden deelname aan de arbeidsmarkt voor alle Groningers belangrijk, hoe meer mensen aan het werk zijn des te sterker is de Groningse samenleving. Passend werk is van wezenlijk belang. Samen met Werk in Zicht, het samenwerkingsverband van gemeenten, UWV en SW-bedrijven spannen we ons extra in voor deze doelgroep. Naast extra inzet op scholing voor de procesindustrie, energie, zorg, vrijetijdseconomie en bouw, zetten we onder andere in op:

- Perspectief voor Oost-Groningen:

In samenwerking met de gemeenten en het leefbaarheidsprogramma zetten we in op een regio-deal voor Oost-Groningen. Ondanks de groei in werkgelegenheid is het een uitdaging voor werkzoekenden de weg naar een baan te vinden. We onderzoeken de mogelijkheid hoe we gemeenten en SW-bedrijven kunnen faciliteren in methoden om werkzoekenden te laten profiteren van de aanwezige banen en te begeleiden naar kansrijke sectoren.

- Uitbreiden van het initiatief Kansrijke Leerweg en aansluiting van initiatieven bij het 1000-banenplan: Met het project Kansrijke Leerweg worden bedrijven aan vakmensen geholpen en krijgen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de kans een vak te leren. Binnen het programma onderzoeken we de mogelijkheden tot uitbreiding van het project naar andere kansrijke sectoren zoals de zorg;

Met het 1000-banenplan zorgen sociale partners er voor dat de werkgelegenheid die voortkomt uit bouwopgave van de aardbevingsschade ten goede komt aan Groningse werkzoekenden en bedrijven. Het project bestaat enerzijds uit het ondersteunen van mensen die de stap willen maken naar bouw/techniek en anderzijds uit 'social return on investment'/ inkoop, het verder professionaliseren van inkoop en koppelen aan de regionale aanbestedingskalender waar door social return on investment mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een arbeidsplaats kan worden geboden;

- Grensoverschrijdende samenwerking: Ondanks de groei in de economie aan beide kanten van de grens zie we echter ook de belemmeringen die de grens opwerpt voor werken, ondernemen en onderwijs. Zo vragen een aantal verschillen tussen Nederland en Duitsland, bijvoorbeeld op het gebied van diploma-erkenning, beroepskwalificaties, administratieve lasten en in het sociale en fiscale domein, om blijvende extra inzet om de arbeidsmarkten aan weersijden van de grens beter op elkaar aan te laten sluiten.

3.3 Provinciale rol

We werken samen met bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden.

Werken vanuit één provinciale organisatie

De provincie maakt zich sterk voor een veerkrachtige en op de toekomstberekende economie. Daarmee dienen we meerdere doelen. Door het versterken van de economie verhogen we de leefbaarheid en dragen bij aan klimaatdoelstellingen. We werken vanuit meerdere afdelingen aan het versterken van de economie. Via mobiliteitsbeleid, cultuur-, toeristisch en sportbeleid werken we aan de aantrekkelijkheid en bereikbaarheid van de provincie en verbeteren we het vestigingsklimaat voor bestaande en nieuwe bedrijven en werknemers.

We werken samen met verschillende beleidsterreinen. Arbeidsmarkt- en leefbaarheidsbeleid trekken samen op voor het verbeteren van het toekomstperspectief van Oost-Groningen. Voor het verduurzamen van de industrie en het acquireren van nieuwe bedrijven werken we, vanuit de provinciale vergunningsbevoegdheid, nauw samen met de Omgevingsdienst Groningen en de afdeling milieu en omgeving. Deze samenwerking leidt tot een beter afgestemd proces om bedrijven, in het kader van het rode loper-beleid aan te trekken. Deze samenwerking vloeit voort uit Ecologie en Economie in Balans in de Eemsdelta gericht op evenwicht tussen economische ontwikkeling en natuur- en milieuwaarden. Voor de verduurzaming van de chemie stellen we een waterstof- en een suikeragenda op. We leggen daarbij relatie met energie- en landbouwbeleid.

Met Inkoop en aanbestedende afdelingen werken we aan 'social return'. Bij elke aanbesteding dient een aantal personen met een afstand tot de arbeidsmarkt ingezet te worden bij de uitvoering van het werk. Vanuit onze digitaliseringsambities gericht op maatschappelijke opgaven trekken we samen op met inhoudelijke beleidsterreinen: met leefbaarheid als het gaat om digitalisering in de zorg, met mobiliteit op het gebied van bereikbaarheid en met het energieprogramma op het vlak van energiebesparing.

Samen met andere overheden

Voor het versterken van de regionale economie is de provincie de aangewezen overheidslaag. Samenwerking met gemeenten, (noordelijke) provincies, het rijk en de Europese Unie is essentieel. Per onderwerp smeden we coalities, ontwikkelen we programma's en projecten om onze ambities te realiseren. Besluiten in Den Haag en Brussel zijn belangrijk voor de ontwikkelkansen van Groningen. Een actieve gerichtheid en lobby op nationale en Europese beleidsmakers en beslissers is van toenemend belang. We gaan daarbij uit van onze eigen kracht

en de betekenis die Groningen heeft voor het meehelpen realiseren van Haagse en Brusselse agenda's. Binnen het Noorden werken we aan een gezamenlijke innovatiestrategie. Deze strategie geeft richting aan de toekomstige inzet van bijvoorbeeld het EFRO-programma en andere Europese middelen. Voor arbeidsmarkt werken we vooral samen met gemeenten. Voor digitalisering trekken we samen op met de stad Groningen, waar ICT-kennis en de bedrijven zijn geconcentreerd.

Onze rol en instrumenten

Voor ons economisch beleid faciliteren we bedrijven, start ups, gevestigde en nieuw aan te trekken bedrijven. De vraag van bedrijven staat hierbij centraal. Vanuit ons arbeidsmarktbeleid faciliteren we daarnaast ook gemeenten, SW-bedrijven en onderwijsinstellingen. We stellen ons netwerk beschikbaar en faciliteren organisaties en financiële instrumenten waarbij we nadrukkelijk kijken naar het revoluerend maken van instrumenten. We werken continu aan het verbeteren van onze dienstverlening aan bedrijven.

Om onze ambities te verwezenlijken staan ons een aantal middelen ter beschikking. Het betreft lobby, acquisitie, internationale samenwerking, netwerkbijeenkomsten en financiële instrumenten, gesteund door communicatie. Deze middelen gaan we planmatig en in samenhang uitwerken gericht op bijdragen aan de ambities op de speerpunten en gekoppeld aan onze kansrijke marktsectoren.

Lobby Een krachtige lobby richting Den Haag en/of Brussel van de provincie is nodig gericht op digitalisering, verduurzaming en arbeidsmarkt. Het gaat hierbij om agendasetting, beleidsbeïnvloeding en het verwerven van middelen. Er ligt een nauwe relatie met Public Affairs, strategische communicatie en netwerkbijeenkomsten. Wij hebben een verbindende rol richting bedrijven, instellingen die de inhoud voor onze propositie leveren.

Acquisitie Voor het verduurzamen van het chemie cluster en het versterken van de digitale sector is het gericht aantrekken van nieuwe bedrijven die deze clusters uitbouwen een belangrijk instrument. De branding voor internationale acquisitie doen we onder het label van TopDutch. De uitvoering ligt bij de NOM. Hier ligt een relatie met strategische communicatie, financiële instrumenten, lobby en dienstverlening rond vergunningen.

Internationale samenwerking Om voorop te lopen bij de transities is samenwerking met (inter)nationale partners van belang. Samenwerking om kennis te ontwikkelen en te delen, te leren van best practices en het vormen van internationale consortia voor het verwerven van Europese middelen. We werken o.a. samen met Niedersachsen, bijvoorbeeld in het INTERREG A programma.

Financiële instrumenten Wij maken een plan voor een passend instrumentarium. In deze uitwerking houden we ook doorlopende instrumenten uit de voorgaande programmaperiode tegen het licht. Het gaat hierbij zowel om leningen en participaties als om investeringspremies, innovatiesubsidies en vouchers. Inzet is om meer met leningen en kapitaal te gaan werken en minder met subsidies.

Netwerkbijeenkomsten Het bij elkaar brengen van bedrijven, kennisinstellingen en overheden zien we als een belangrijke rol om innovaties te bevorderen en nieuwe kansen te creëren. Dit gaan we onder andere doen rond sportwedstrijden. Per jaar maken we hiervoor een plan rond de speerpunten.

Communicatie We stellen een strategisch communicatieplan op dat ondersteunend werkt aan het bereiken van onze ambities op het vlak van digitalisering, verduurzaming en arbeidsmarkt.

3.4 Financiële middelen

Voor de uitvoering zijn provinciale middelen beschikbaar en maken we ons hard voor het aantrekken van nationale en Europese middelen. Via de begroting 2020 is voor 2020-23 een bijdrage gevraagd van € 4.3 miljoen voor de uitvoering. Daarnaast is het Fonds Provinciale Meefinanciering beschikbaar dat bestemd is voor het cofinancieren van met Europese en/of nationale middelen gefinancierde projecten. Per jaar is hiervoor € 5 miljoen beschikbaar. In het Regionaal Economisch Programma (REP ZZL) resteert nog € 10 miljoen. Het noordelijk EFRO-programma loopt richting het einde van de programmaperiode (2014-2020). Er is nog circa € 15 miljoen voor projecten. Samen met Friesland en Drenthe maken we ons hard om na 2020 weer Europese structuurfondsen beschikbaar te hebben. Voor de periode 2021-2027 zetten we in op € 120 miljoen, een vergelijkbaar bedrag aan Europese financiering en nationale cofinanciering als het huidige programma. We lobbyen daarbij ook voor regionale sturing op het ESF voor de financiering van ons arbeidsmarktbeleid en

zetten in op continuering van INTERREG-programma's. Tot slot zetten we in op het benutten van de middelen uit het Nationaal Programma Groningen voor het financieren van onze ambities.

Bijlage 1 De Groningse economie

Werkgelegenheidsontwikkeling

Vanaf 2015 is de werkgelegenheid in de provincie gegroeid van 270 duizend naar 285 duizend banen. Met name in 2018 is de werkgelegenheid fors gegroeid. De sterkste groei in absolute aantallen zijn zorg, zakelijke diensten, handel en horeca.

Tabel 1 Ontwikkeling werkgelegenheid in Groningen per sector in de periode 2015-2018, bron LISA

Sector	Banen 2015	Banen 2018	Groei	% verandering
Zorg	54.230	57.220	2.990	5,5
Zakelijke diensten	35.380	37.710	2.330	6,6
Handel	40.660	42.920	2.260	5,6
Horeca	11.260	13.420	2.160	19,2
Onderwijs	23.370	24.870	1.500	6,4
Informatie en Communicatie	10.300	11.200	900	8,7
Overige diensten	12.020	12.910	890	7,4
Bouw	13.020	13.640	620	4,8
Overheid	17.520	17.780	260	1,5
Vervoer en Opslag	9.570	9.780	210	2,2
Landbouw en Visserij	8.640	8.840	200	2,3
Nutsbedrijven	3.710	3.820	110	3,0
Industrie	27.770	27.860	90	0,3
Financiële instellingen	3.430	3.260	-170	-5,0
Totaal	270.880	285.230	14.350	5,3

Binnen de provincie zijn er grote verschillen. Een sterke procentuele groei in de Stad en het Westerkwartier en een bescheiden groei in Oost-Groningen en het Aardbeingsgebied (tabel 2).

Tabel 2 Ontwikkeling werkgelegenheid in Groningen per regio in de periode 2015-2018, bron LISA

Regio	Banen 2015	Banen 2018	Groei	% verandering
Westerkwartier	21.870	22.890	1.020	4,7
Stad	140.470	152.470	12.000	8,5
Aardbeingsgebied	57.460	58.340	880	1,5
Oost-Groningen	51.090	51.560	470	0,9
Totaal	270.890	285.260	14.370	5,3

Ontwikkeling werkloosheid en vacatures

De werkloosheid is van 2016-2019 afgenomen van 8.5% naar 4.8%. Het aantal WW-ers is in die periode gehalveerd. Het aantal bijstandsgerechtigden neemt sinds ruim een jaar ook af. Deze daling is beperkt.

Het aantal vacatures in de arbeidsmarktregio Groningen (Groningen en N-Drenthe) is t.o.v. 2016 toegenomen met 63% tot 7 duizend. Bijna de helft is volgens het UWV moeilijk vervulbaar. Dit geldt m.n. voor ICT, techniek en zorg. Hoewel de arbeidsmarkt ruimer is dan in andere provincies neemt ook in Groningen de krapte toe. Inmiddels ervaart 1 op de 4 ondernemers productie-belemmeringen. Er is sprake van toenemende werkdruk, groter personeelsverloop, stijgende loonkosten, niet kunnen voldoen aan de vraag. Tegenover de 7 duizend vacatures staan 60 duizend werkzoekenden. Circa 20% hiervan zijn mensen met een WW-uitkering. Deze komen vergeleken met bijstandsgerechtigden gemakkelijker aan de slag. Belemmerende factor om werk te vinden is de matige aansluiting op beroepen waar tekorten zijn. Er zijn ruim 20 duizend mensen met een bijstandsuitkering. Hiervoor geldt in algemene zin dat het opleidingsniveau vaak lager is dan wat gevraagd wordt. In algemene zin kan gesteld worden dat er structureel onvoldoende aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is. Dit wordt ook wel mismatch genoemd.

Betekenis Stad Groningen

Op basis van pendelcijfers kunnen we constateren dat de stad Groningen een belangrijke werkgever is voor mensen uit het Westerkwartier en het bevingengebied en veel minder voor Oost-Groningen. Oost-Groningen moet het meer hebben van werkgelegenheid in de eigen regio vergeleken met de andere regio's en profiteert het minste van de Stad als economische motor.

- Van de werkenden in het Westerkwartier heeft 64% een baan buiten het eigen gebied. Hiervan werkt bijna 60% in de Stad en 40% buiten de provincie.
- Van de werkenden in het Bevingengebied heeft 53% een baan buiten het eigen gebied. Hiervan werkt ruim 60% in de Stad circa 20% in rest van de provincie en 20% buiten de provincie.
- Van de werkenden in Oost-Groningen heeft 41% een baan buiten het eigen gebied. Hiervan werkt krap 30% in de Stad, ruim 20% in de rest van de provincie en 50% buiten de provincie.

Bijlage 2 Terugblik Groningen@Work 2016-2019

Het programma bestaat uit drie lijnen: stimuleren MKB, bevorderen arbeidsmarkt en versterking van het vestigingsklimaat. De hoofddoelstellingen zijn het stimuleren van de werkgelegenheid en het terugdringen van de werkloosheid. Tijdens de uitvoering is in toenemende mate het accent gelegd op verduurzaming van de (chemische) industrie en digitalisering.

Met de uitvoering van Groningen@Work zijn veel initiatieven in gang gezet. Het verwachte werkgelegenheidseffect van deze activiteiten is circa 2600 banen. Dit cijfer is gekoppeld aan een groot aantal projecten die zijn ondersteund. Veel van deze projecten hebben een looptijd van meerdere jaren waardoor de realisatie van de effecten zich ook over een langere periode uitstrekt. Eén van de doelen, 12 acquisities, is inmiddels gehaald. Per programmalijn beschrijven we initiatieven die we hebben ondersteund en waar mogelijk de (tussentijdse) resultaten. De rol varieert van initiëren tot faciliteren, altijd in nauwe samenspraak met onze partners, bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en andere overheden.

Stimuleren MKB

Verduurzaming industrie

Mede door de focus op vergroening van de (chemische) industrie is er nieuwe dynamiek ontstaan in de Eemsdelta en op de Zernike Campus. Een belangrijke aanjager hierbij is de Regionale Investeringssteun Groningen (RIG) waarmee bedrijven zijn gestimuleerd te investeren in de Eemsdelta en op de Zernike Campus. Tegelijkertijd is de samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden verbeterd via o.a. een aantal nieuwe opschalings- en onderwijsfaciliteiten zoals Zernike Advanced Processing Faciliteit. Ook werkt de verbeterde samenwerking door op het vlak van het aantrekken van nieuwe bedrijven via Chemport Europe onder de vlag van TopDutch. De verbeterde samenwerking heeft ook geleid tot een industrieagenda gericht op 95% CO₂ reductie in 2050. Korte lijnen tussen partijen hebben ook geleid tot het behoud van de R&D-activiteiten van Avebe in Groningen.

Digitalisering

Samen met partners hebben we veel initiatieven ondersteund om de positie op het gebied van digitalisering uit te bouwen en invulling te geven aan de Nederlandse ambitie om digitaal koploper van Europa te worden. Hierbij zijn relaties gelegd met sterke sectoren zoals energie, zorg, landbouw, mobiliteit en maakindustrie. Er zijn proeftuinen voor het MKB ontwikkeld zoals 5Groningen, gericht op de nieuwste generatie mobiel internet en Region of Smart Factories waarin naast MKB, grootbedrijf en kennisinstellingen samenwerken aan het slimmer maken van fabrieken, belangrijk voor het toekomstbestendig maken van de industrie. Veilige digitalisering is voor het MKB een grote opgave. Via het Programma Cybersecurity N-Nederland werken we aan het vergroten van het bewustzijn en het ontwikkelen en beschikbaar stellen van kennis en praktische oplossingen in een nauwe samenwerking tussen bedrijven, onderwijsinstellingen en overheden.

Verbeteren Arbeidsmarkt

Met veel verschillende initiatieven hebben we ingezet op scholing van zowel werkenden als werkzoekenden en het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Doelen zijn vergroten van inzetbaarheid en mobiliteit en het onderwijs laten meebewegen met de ontwikkelingen in de maatschappij en de bedrijven. We hebben specifiek op het vlak van energie scholingsinitiatieven op verschillende niveaus ondersteund vanwege de energietransitie en het afbouwen van de winning van aardgas. Het gaat hierbij zowel om het daadwerkelijk scholen, het ontwikkelen van een duurzame opleidingsinfrastructuur en samenwerkingsstructuur tussen bedrijven en onderwijsinstellingen als het bevorderen van zowel een leercultuur binnen de deelnemende bedrijven als een lerende houding bij werknemers.

Ook voor ICT zijn vergelijkbare initiatieven ondersteund, ingegeven door de moeite die veel bedrijven hebben om ICT-vacatures in te vullen. Deze initiatieven variëren qua opleidingsniveau van ROC tot aan HBO/WO en zijn in samenwerking tussen bedrijven en onderwijsinstellingen ontwikkeld. De projecten richten zich op daadwerkelijk scholing zoals de IT Academy, het vernieuwen van opleidingen zodat deze beter aansluiten bij de vraag en praktijkgedreven onderzoek zowel op bij zowel ROC als het Groningen Digital Business Center, een samenwerking tussen de RUG en de Noordelijke Online Ondernemers.

Naast scholing is in deze programmalijn ook ingezet op verhogen van de participatie. Het project Kansrijke Leerweg ontwikkeld voor mensen met een afstand tot de technische arbeidsmarkt een bedrijfsopleiding en biedt praktijkbegeleiding. De aanpak werkt en breidt zich uit naar andere bedrijven en sectoren. Het 1000-banenplan leidt potentiële werknemers op voor de bouw en techniek voor de herstelopgave van de aardbevingen. Het plan werkt volgens het principe van social return: bij elke aanbesteding inzet van een aantal personen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Een aanbestedingskalender geeft een goed overzicht in waar en wanneer bouw en infra-werkzaamheden en bijvoorbeeld WMO-aanbestedingen bij (semi)overheden plaatsvinden. Ook hier geldt dat gekeken wordt naar verbreding van de aanpak naar andere sectoren.

Met de instelling van de Commissie van Zijl is zowel sociaal als economisch een impuls gegeven aan Oost-Groningen. De gebiedsregisseurs Middel en Kremer hebben invulling gegeven aan de aanbevelingen van de Commissie. Er zijn interessante initiatieven gestart zoals de Innovatiewerkplaats in samenwerking met bedrijven en gemeenten. In het initiatief MKB Kansrijk zijn in een pilot dertig bedrijven doorgelicht waarbij vervolgens is gekeken hoe ze er voor staan. Bedrijven kregen indien nodig na de screening een ondersteuningstraject aangeboden. Deze pilot rollen partijen in 2019 uit over de hele provincie.

Versterken vestigings- en ondernemingsklimaat

We hebben ook werk gemaakt van toegankelijke en op de wensen van het MKB toegesneden financiële instrumenten. We hebben daarom het ontstaan van Kredietunies gefaciliteerd, de laagdrempelige Groninger Ondernemersregeling gelanceerd, de toegankelijkheid van noordelijke subsidie-instrumenten hebben verbeterd en kapitaal/leningen via het Investeringsfonds Groningen (IFG) beschikbaar gesteld. Vele honderden bedrijven hebben gebruik gemaakt van één of meerdere van deze instrumenten waarmee ze hun bedrijfsvoering hebben verbeterd, nieuwe producten of diensten hebben ontwikkeld of hun bedrijf versneld hebben kunnen uitbouwen.

Tot slot zijn we de aanleg van snel internet gestart. Bijna 14 duizend adressen van bewoners en bedrijven, vooral in de buitengebieden, beschikken niet over toegang tot snel internet. De aanleg is noodzakelijk voor bedrijven en burgers en vergroot de leefbaarheid. Het begint met vraagbundeling per gemeente om zeker te zijn dat er voldoende klanten zijn voor een rendabel netwerk. De stand per september 2019 is dat meer dan 250 inwoners en bedrijven in het Hogeland zijn aangesloten. De vraagbundeling in de aardbevingsgemeenten is succesvol afgerond, 65 % van de inwoners doet mee. De vraagbundeling in het Westerkwartier is in het najaar afgerond en start in de overige gemeenten najaar 2019. De werkzaamheden in het aardbevingsgebied zijn in volle gang. Ambitie is om de aanleg in het voorjaar af te ronden. De overige gemeenten volgen het jaar daarop.

Bijlage 3 Samenwerkingspartners

Aan de basis van de kadernota liggen gesprekken en bijeenkomsten met bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden. Onderstaand geven we hiervan een aantal voorbeelden.

1000 banenplan

Gemeenten Delfzijl, Loppersum, Midden-Groningen, Appingedam, Hogeland, Groningen, Alfa College, Bouwend Nederland, Werk in Zicht, CNV, FNV, Centrum Veilig Wonen, NCG, ministerie SZW, VNO NCW, MKB Noord.

Routekaart Leven Lang Ontwikkelen

SBB Werk Inzicht/Delfzijl, Alfa College, Noorderpoort, UWV, Randstad, SER, SER N-Nederland.

Investeringsagenda waterstof

Avebe, BioMCN, Emmtec services, Eneco, Engie, Equinor, ESD-SiC, GSP, Lagerweij, NAM, Gasunie, Nedmag, Nouryon, Nuon, Shell, Suikerunie, Teijin Aramid, Waterbedrijf Groningen.

Industrieagenda Eemsdelta

AkzoNobel, Aldel Damco Aluminium Delfzijl, BioMCN, Chemcom, Delamine, DGR, DOW, EEW Energy from Waste, Eneco Bio Golden Rand, Engie, ESD-SiC, Lubrizol, NUON, PPG, Reym, RWE, Siniat, Teijin Aramid, Theo Pouw, Zeolyst, Natuur en Milieufederatie, RUG, Hanzehogeschool, ministerie EZK.

Industrietafel N-Nederland

NEG, EEW, ESKA, Aldel, Theo Pouw, Cabot, Friesland Campina, NAM, Avebe, Nedmag, Natuur en Milieufederatie Groningen, Gasunie, Ministerie EZK, Provincie Drenthe, SBE, Akzo Nobel, Chemcom, Teijin Aramid, ESD-SiC, BioMCN, PPG, GSP, Emmtec, RWE, Nuon, Eneco, Suikerunie, Avantium, Dow.

Digitalisering

Samenwerking Noord (IT-netwerkorganisatie voor Noord-Nederland), Noordelijke Online Ondernemers, individuele bedrijven, RUG, UMCG, Hanzehogeschool, ROC's en Gemeente Groningen.

Bijlage 4 Aansluiting bij Europees en nationaal beleid

Veel opgaven die in Groningen spelen zijn ook nationaal en Europees belangrijke thema's. Vanuit de kracht van de Groninger economie dragen we bij aan het oplossen van (inter)nationale maatschappelijke opgaven.

Europa en Noord-Nederland De EU heeft als investeringsprioriteiten o.a. de inzet op een slimmer, socialer, groener en koolstofvrij Europa. Een slimmer Europa streeft de EU na via inzet op innovatie, digitalisering, economische transformatie en ondersteuning van het MKB. Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord van Parijs zet de EU in op energietransitie en hernieuwbare energiebronnen. Voor een socialer Europa zijn de inzet op kwalitatief hoogstaand werk, onderwijs, vaardigheden, sociale inclusie en gelijke toegang tot gezondheidszorg prioriteiten. De Europese Structuur- en Investeringsfondsen worden daar in de periode 2021-2027 op ingezet. Daarnaast ondersteunt de EU regio's met grensoverschrijdende programma's (Interreg) om belemmeringen weg te nemen. Deze Europese investeringsprioriteiten sluiten goed aan bij de inhoudelijke focus van het programma.

De EU zet in op een sterk en digitaal Europa. De EU ziet digitale technologieën, innovatie en kunstmatige intelligentie als belangrijke manier om banen te scheppen, o.a. in de maakindustrie, betere publieke diensten te leveren en bij te dragen aan een betere gezondheid. De nieuwe voorzitter van de Europese Commissie heeft de ambitie om van EU het eerste klimaatneutrale continent te maken. Hiervoor komt een Europese Green deal. Voor inclusieve groei zet Europa ook sterk in op scholing, een leven lang ontwikkelen en nieuwe vaardigheden. Regio's dienen van de EU een strategie voor slimme specialisatie op te stellen. Het gaat om strategieën voor innovatie gebaseerd op nichegebieden waarin regio's een concurrentievoordeel hebben. Deze strategieën helpen om de juiste EU-financiering voor innovatieve projecten te vinden en samen met vergelijkbare regio's innovatieclusters te vormen. Noord-Nederland stelt een regionale strategie voor slimme specialisatie op als onderlegger voor onder andere een nieuw noordelijk EFRO-programma. Groningen brengt hier de eigen focus op digitalisering en verduurzaming in. De noordelijke strategie richt zich op transities: van een lineaire naar een circulaire economie, energietransitie, transitie op het vlak van gezondheid en zorg. Digitalisering is hierbij een ontwikkeling die op al deze transities invloed heeft en daardoor ook een centrale plaats krijgt. Deze inzet sluit goed aan bij de gekozen focus van de kadernota.

Nationaal Het rijk zet in op missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid. Het rijk heeft hiervoor samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheden doelen geformuleerd op vier maatschappelijke gebieden: 1) energietransitie en duurzaamheid, 2) landbouw, water en voedsel, 3) gezondheid en 4) (digitale) veiligheid. Deze missies hebben als doel de gezamenlijke aanpak van uitdagingen te versterken en economische kansen te benutten. De missiegedreven aanpak is uitgangspunt voor het nationale topsectoren- en innovatiebeleid. Gezonder ouder worden, zuinig omgaan met grondstoffen en natuur, minder uitstoot van broeikasgassen, betaalbare en duurzame energie zijn enkele van de doelen die het rijk zich stelt. Doelen die niet direct een kant-en-klare oplossing hebben en verder gaan dan het gebaande pad.

De missie op het gebied van energietransitie en duurzaamheid is gekoppeld aan het Klimaatakkoord. Centrale doel is het terugdringen van de nationale broeikasgasuitstoot met 49% in 2030 en 95% in 2050 ten opzichte van 1990. Dit centrale doel is uitgewerkt in o.a. een volledig CO₂ vrij elektriciteitssysteem in 2050, een klimaatneutrale industrie met hergebruik van grondstoffen en producten in 2050 en emissieloze mobiliteit voor mensen en goederen in 2050.

Het rijk ziet digitalisering als een alles beïnvloedende ontwikkeling. Nederland moet een digitale transitie doormaken die alleen kan via samenwerking. Begin 2019 is een nieuwe Digitaliseringsstrategie vastgesteld. Hierin is Nederland een Proeftuin voor ondernemers om te innoveren met digitale technologie via:

- hubs voor kennisuitwisseling en innovatie met big data analyse
- fieldlabs voor 5G toepassingen o.a. op gebied van robotica, mobiliteit en landbouw
- smart industry fieldlabs
- hubs voor regionale samenwerking
- MKB Werkplaatsen die ondernemers helpen bij big data-toepassingen, online sales & marketing.

Groningen staat in deze strategie genoemd met aansprekende proeftuinen. Met de focus is er een goede aansluiting en daarmee ook kansen om de ambities te financieren met Europese en nationale middelen.